

УДК: 330.55: 338: 339.97

**DYNAMICS OF MAIN MACROECONOMIC INDICATORS OF UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF INTERNATIONAL
COMMODITY MARKETS****ДИНАМІКА ОСНОВНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ**

Ishchuk Y.A./ Іщук Ю.А.

*Ph.D. in International Relations, Senior Lecture /**доктор філософії з галузі міжнародні відносини, ст. викладач*

ORCID: 0000-0002-4187-7816

*Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 600-richchia, 21, 21021**Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, вул. 600-річчя, 21, 21021*

Анотація. У статті розглянуто основні макроекономічні показники України за період 2001-2018 рр. Проаналізовано стан платіжного балансу, виявлено загрози, які впливають на його зрівноваження, визначено заходи щодо зменшення та ліквідації дефіциту платіжного балансу України. Досліджено динаміку обсягів номінального та реального валового внутрішнього продукту, а також вплив зовнішніх чинників на ВВП, підкреслено основні вектори проведення державної політики. Висвітлено тенденції індексу споживчих цін, наведено основні способи боротьби з інфляцією. Проаналізовано нарощування обсягів зовнішньої заборгованості України та основних чинників, що призвели до стрімкого та не завжди економічно обґрунтованого збільшення обсягів зовнішніх державних запозичень.

Ключові слова: макроекономічні показники, глобалізація, міжнародна торгівля, платіжний баланс, валовий внутрішній продукт, індекс споживчих цін, валовий зовнішній борг.

Вступ.

Не дивлячись на те, що темпи поширення економічної глобалізації нерівномірні, вона надає країнам нові можливості для всесвітнього розвитку. Перевагами глобалізації міжнародних товарних ринків перш за все користуються багатонаціональні підприємства. Це пов'язано з тим, що вони мають: розгалужені ланцюги поставок по всьому світу; дешеві джерела надходження матеріалів та комплектуючих; розташування складських приміщень та логістики у вигідних регіонах; концентрацію досліджень і розробок переважно там, де потрібні знання для цього більш доступні. Завдяки БНП світова економіка перетворюється у глобальну, прискорюючи науково-технічний прогрес.

Виклад основного матеріалу.

Фірми в умовах глобалізації не можуть не враховувати функціонування міжнародних ринків. Глобальні ринки важливі, тому що майбутнє багатьох фірм залежить від можливостей розширення виробництва. З одного боку, фірми повинні шукати нові можливості на ринках закордонних країн, тому що їхні внутрішні ринки вже насичені. З іншого боку, міжнародна торгівля стає усе більше ліберальною, тому компанії зіштовхуються з жорстокою конкуренцією з боку іноземних виробників і на своїх внутрішніх ринках. Вони повинні навчитися гідно конкурувати з іноземними підприємствами на своєму внутрішньому ринку або ж використовувати можливості, що відкриваються на

зовнішніх ринках [1].

Зовнішньоторговельна діяльність є важливим каналом зв'язків України зі світовим господарством, спрямована на збереження й оптимальне використання традиційних експортних та імпорتنих ринків, скорочення обсягів імпорту і раціоналізацію платіжного балансу, включення країни у світові господарські відносини [2].

Показники макроекономічної стабільності являють собою індикатори загального стану економіки. Тому основи макроекономічної стабільності вбачаються у застосуванні соціально-орієнтованих заходів макроекономічного впливу. На сьогоднішній день, в Україні спостерігається стан макроекономічної нестабільності, спричинений насамперед значним податковим тиском, зростаючим дефіцитом платіжного балансу та зовнішньої торгівлі, наявністю несприятливого середовища для заснування та ведення бізнесу, що в свою чергу впливає на інвестиційну привабливість країни [3].

Платіжний баланс є важливим показником економічного розвитку в усіх країнах. Він відображає, наскільки країна технічно розвинена і конкурентоспроможна на світовому ринку. Українська практика переконує, що різка девальвація офіційного курсу гривні викликається різкими погіршеннями стану платіжного балансу України. Платіжний баланс є одним з об'єктів державного регулювання. Поляризація стану платіжного балансу країни посилює нестабільність валютних курсів, переливи капіталу, негативно впливає на грошовий обіг і в результаті на економіку. При цьому стихійний механізм вирівнювання платіжного балансу через автоматичний процес цінового регулювання діє вкрай слабо. Тому відновлення рівноваги міжнародних розрахунків вимагає цілеспрямованих державних заходів. Врівноважування балансу міжнародних розрахунків входить до числа головних цілей економічної політики держави поряд із забезпеченням темпів економічного зростання, боротьбою з інфляцією і безробіттям [4].

На практиці для зручності обліку платіжний баланс складається з таких розділів:

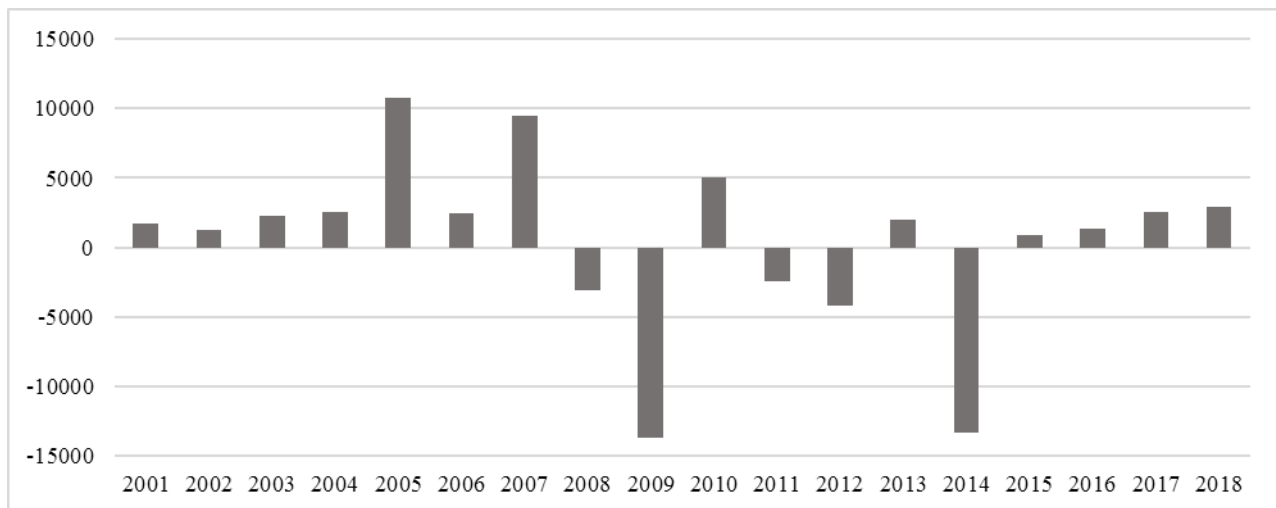
- торговельний баланс;
- баланс послуг та некомерційних платежів;
- баланс руху капіталів і кредитів.

Торговельний баланс – це співвідношення вартості експорту й імпорту країни. Баланс послуг і некомерційних платежів містить платежі та надходження з транспортних перевезень, страхування, електронного та інших видів зв'язку, міжнародного туризму, культурних та наукових обмінів, односторонні перекази (державні операції і приватні перекази) та ін. Платіжний баланс за поточними операціями включає торговельний баланс і «невидимі» операції (послуги, надходження від інвестицій, односторонні перекази). Баланс руху капіталів і кредитів виражає співвідношення вивозу і ввозу державних і приватних капіталів, наданих і отриманих міжнародних кредитів [5].

За даними рис. 1. можна спостерігати, що сальдо платіжного балансу було не стабільне. У 2001 році сальдо складало +1685 млн доларів США та поступово впродовж 2002–2005 рр. мало позитивне значення, досягнувши свого піку в 2005

році +10727 млн доларів США. В 2006 році порівняно до 2007 року позитивне сальдо зросло з +2408 млн доларів США до +9421 млн доларів США. Під впливом світової кризи у період з 2008-2009 рр. сальдо платіжного балансу мало від'ємне сальдо –3063 млн доларів США та –13726 млн доларів США відповідно. У 2010 році позитивне сальдо склало +5031 млн доларів США, проте у 2011 році спостерігався дефіцит платіжного балансу (–2455 млн доларів США) з поступовим погіршенням сальдо у 2012 році до –4175 млн доларів США. У 2013 році дефіцит було ліквідовано, позитивне сальдо склало + 2023 млн доларів США.

Рис. 1. Динаміка платіжного балансу України за 2001–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [6].

У 2014 році в зв'язку з політичною нестабільністю в країні викликану російською агресією, відтоком іноземних інвестицій дефіцит платіжного балансу складав –13307 млн доларів США. Починаючи з 2015 року по 2018 тримається тенденція позитивного сальдо платіжного балансу, викликане збільшенням припливу іноземних інвестицій.

Несприятливі зовнішні збурення, зокрема зниження світових цін на товари українського експорту, макроекономічна нестабільність у країнах – торговельних партнерах України, скорочення переказів від трудових мігрантів, продовження стримувальної політики ФРС та ЄЦБ, яке спричинить вплив глобальної ліквідності з ринків країн, що розвиваються, може становити загрозу для врівноваження платіжного балансу України [7].

Для зменшення та ліквідації дефіциту платіжного балансу необхідно: – стимулювати зменшення дефіциту торговельного балансу через підтримку експортних галузей і відвойовування національним виробником ринків, на яких домінують імпорتنі товари; – стабілізувати приплив зовнішнього капіталу через фінансовий рахунок; – заохочувати приплив інвестиційного капіталу та прямих іноземних інвестицій шляхом стабілізації політичної ситуації та покращення інвестиційного клімату в країні [5].

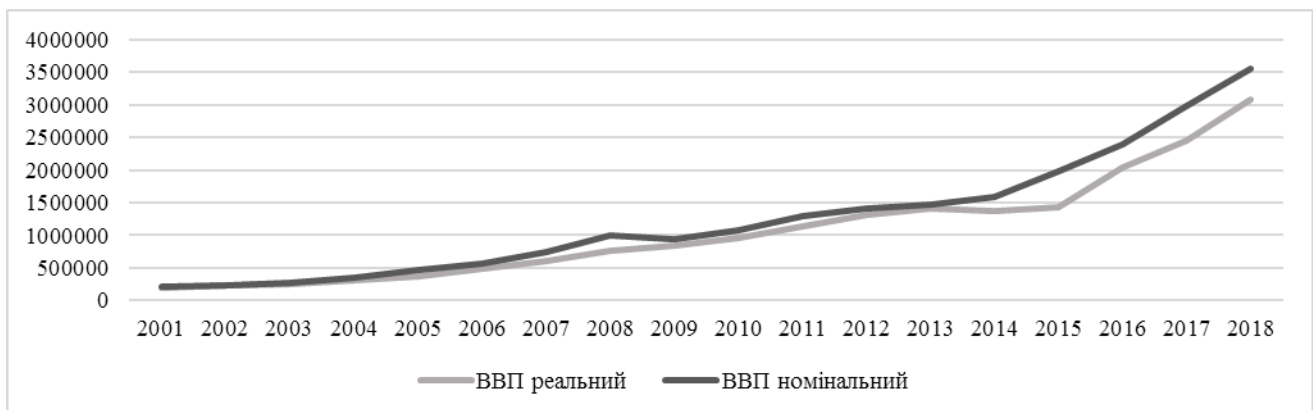
Внутрішні ризики розвитку економіки України, головним чином, пов'язані з: військовими діями на Донбасі, які призводять до скорочення виробництва у регіоні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування та зростання

видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури; зростанням боргового навантаження на бюджет через необхідність фінансування дефіциту та заборгованості НАК «Нафтогаз», сформованої у минулі роки; виснаженням міжнародних резервів, що ускладнює використання Національним банком інтервенцій в якості інструментів стримування зростання попиту на іноземну валюту, який виникає внаслідок панічних настроїв та спекулятивних атак [8].

Наразі Україна знаходиться в несприятливих політичних та економічних умовах. Повільна економічна динаміка, значний зовнішній борг, недовіра до уряду, корупція, затяжні бойові дії на сході країни, зниження інвестиційної привабливості, все це відобразилось на виробничо-господарській діяльності резидентів.

Підтверджуючим фактом заглиблення рецесії в Україні є аналіз динаміки основних макроекономічних показників. Основним індикатором економічного розвитку країни є валовий внутрішній продукт (ВВП). Згідно рис. 2. номінальний ВВП України з 2001–2018 рр. мав зростаючий характер, крім 2009 року. Зростання ВВП викликано тим, що економіка України стрімко розвивалась. У 2008–2009 рр. відбулось зниження ВВП викликане світовою кризою. З 2010 року відбувалось поступове підвищення ВВП за рахунок стабілізації національної валюти. У 2018 році ВВП в країні вже складав 3560596 млн грн.

Рис. 2. Динаміка валового внутрішнього продукту України у фактичних цінах за 2001–2018 рр. (млн грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [9].

За даними рис. 2. за 2001–2018 рр. спостерігається суттєва різниця між обсягами номінального та реального ВВП. За винятком періоду 2001–2003 року та у 2013 році коли обидва показники мали майже однакове значення. Найбільша різниця між показниками спостерігалась у 2015 році та становила –556718 млн грн, 2016 році ця різниця була трохи нижче –348283, у 2017 році та 2018 різниця вже становила –539691 та –475104 відповідно. Все це говорить про наявність в звітах офіційної національної статистики певної невідповідності між цими двома показниками, що не дає змогу відобразити реальну економічну ситуацію в країні через завищення обсягів ВВП, а також на достовірність отриманих даних впливає тіньова економіка.

Тіньова економіка робить значний внесок в економічне зростання в Україні,

адже з використанням нелегальних схем та операцій створюється майже половина ВВП. ВВП занижує реальний обсяг виробництва, оскільки не враховує результатів тіньової економіки і тих товарів та послуг, що не проходять стадію купівлі-продажу. При цьому якщо для економічно розвинених країн, де тіньова економіка складає невелику частку від офіційної, це не так суттєво, то для інших країн, де тіньовий сектор сягає 50% і більше, розрахунок фактичного ВВП є більш викривленим [10].

Важливими зовнішніми чинниками, які впливають на ВВП України є коливання світових цін та попиту на сировинні товари, зростання залежності економіки України від світової кон'юнктури, порушення основних макроекономічних пропорцій, низька інвестиційна привабливість вітчизняних підприємств, зростання зовнішнього боргу, зношена транспортна інфраструктура, яка обмежує експорт продукції і транзит, слабка економічна динаміка тощо [11].

Оскільки Україна перебуває в дуже складній політичній та економічній ситуації, то для стабілізації ВВП є необхідним проведення державної політики, яка повинна супроводжуватися проведенням ключових структурних реформ. Уряд України має проводити жорстку фіскальну політику та продовжувати політику плаваючого валютного курсу. Також країні необхідні реформи газового сектору, дерегуляція бізнесу, а також прозора система держзакупівель [12].

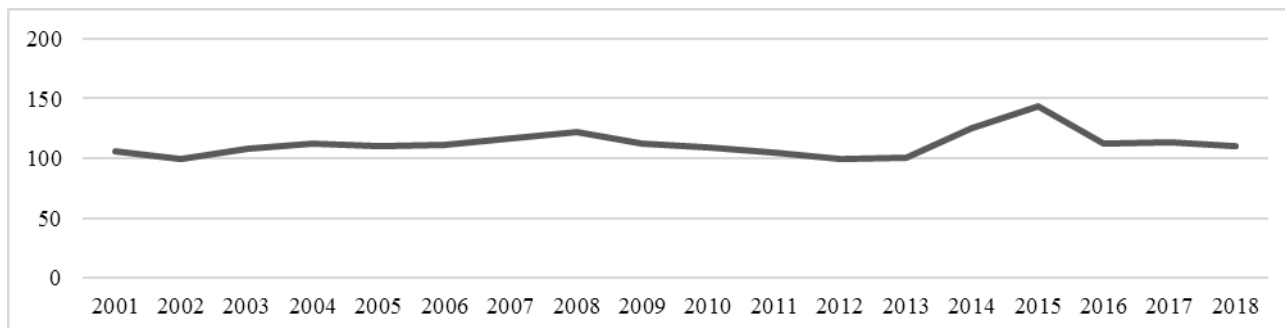
В сучасних кризових умовах розвитку економіки, нестабільності валютного курсу та інфляційних процесів, які спостерігаються останнім часом, питання дослідження динаміки цін є надзвичайно актуальним. Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є коефіцієнт інфляції, або індекс споживчих цін – показник, який характеризує динаміку рівня цін на товари та послуги, які купує населення для власного споживання [13].

Інфляція є основним дестабілізуючим чинником ринкової економіки. Для будь-якої національної економіки вона є небезпечним процесом, негативно впливаючи на фінансову і економічну системи. Вона відображає не тільки зменшення купівельної спроможності грошових коштів, але й спотворює фінансову «реальність» виробництва і споживання, ускладнює процедуру обліку доходів і витрат населення, оподаткування. Інфляція сприяє перерозподілу доходів між господарюючими суб'єктами, що неможливо контролювати [14].

Головною формою прояву інфляції стало знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, серед яких опинилося і золото, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці. Якщо цей процес набуває затяжного характеру, то поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та на ринках інших країн і світовому ринку в цілому. Виникає знецінення національних грошей щодо іноземної валюти. Це призводить до зниження валютного курсу національних грошей, що послаблює позиції національної економіки на світовому ринку та конкурентоспроможність вітчизняної продукції [15].

За даними рис. 3. за 2001–2018 рр., індекс споживчих цін мав нестійку тенденцію, та дійшов піку у 2015 році – 143,3. У 2015 році були найвищі показники індексу споживчих цін, це сталося у зв'язку з тим підвищенням ціни на продукти харчування, житлово-комунальні послуги, підакцизні товари. Також цьому сприяло зростання світових цін на нафту, підвищення тарифів.

Рис. 3. Динаміка індексу споживчих цін в Україні у 2001–2018 рр. (до попереднього року, %)

Джерело: побудовано автором на основі [16].

На рис. 3 можна спостерігати у 2001 році зниження рівня інфляції, за рахунок того що, відбувалось суттєве здешевлення нафтопродуктів та повільне зростання доходів населення викликане уповільненням темпів зростання цін. У 2002 році відбулась дефляція. Найвищі рівні інфляції припадають на 2004, 2007, 2008, 2014–2015 рр. що свідчить про вплив на Українську економіку світових кризових явищ. Так у 2008 році підвищенню рівня інфляції сприяли не тільки світова криза, а також від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, підвищення зовнішнього боргу, зменшення прямих іноземних інвестицій, збільшення споживчих кредитів. У 2014–2015 рр. на зростання рівня інфляції вплинули зовнішні політичні шоки, війна на сході країни, та брак часу для відновлення національної економіки. Починаючи з 2016 року Національним банком України застосовується комплекс заходів для контролю за рівнем інфляції.

У зв'язку з політичною нестабільністю, наявністю бюджетного дефіциту, низькою продуктивністю праці, питання інфляції в Україні стоїть дуже гостро. Процес боротьби з цим явищем – тривалий і складний, вимагає великих матеріальних витрат. Подолання інфляції залишається однією з головних завдань антикризової стратегії. Основним способом боротьби з інфляцією повинна бути боротьба з її основними причинами, оскільки придушення інфляції за допомогою повного контролю над цінами і доходами без усунення її причин негативно позначається на розвитку ринкових відносин [14].

На сучасному етапі розвитку економіки питання зниження рівня індексу споживчих цін постає досить гостро, що спонукає до потреби впровадження ряду стримуючих заходів, серед яких: проведення поміркованої фіскальної та монетарної політики, яка б спрямовувалась на нарощення та підтримання достатнього рівня міжнародних резервів; посилення ролі ключової процентної ставки грошово-кредитної політики (синхронізованою з обліковою ставкою); помірна волатильність обмінного курсу гривні; розроблення послідовної, прозорої

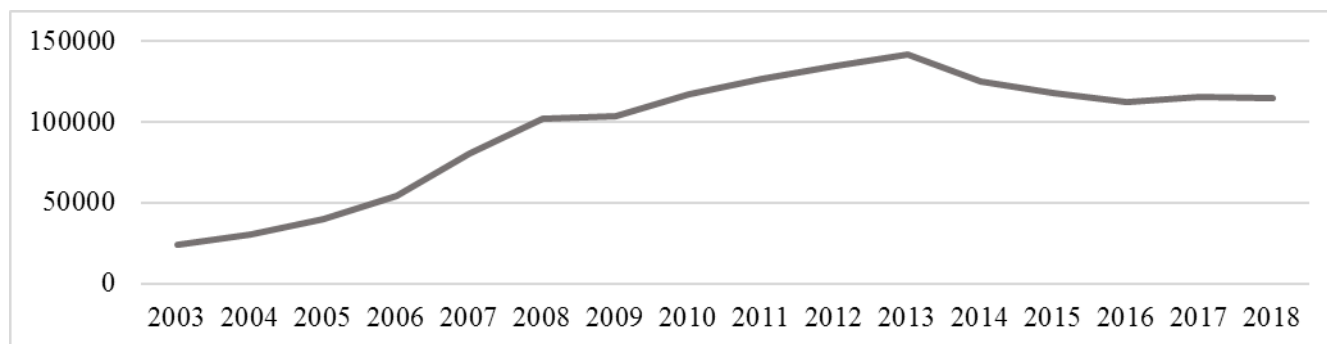
грошово-кредитної політики, спрямованої на забезпечення стабільності цін тощо [13].

З поглибленням глобалізаційних процесів відбувається стрімке нарощування обсягів зовнішньої заборгованості України, яке не минуче для більшості країн навіть високо-розвинутих. Для країн з ринковою економікою зовнішньо-державні запозичення є невід'ємною частиною в регулюванні процесів на макроекономічному рівні.

Серед основних чинників, що призвели до стрімкого та не завжди економічно обґрунтованого збільшення обсягів зовнішніх державних запозичень, варто назвати: 1) хронічний дефіцит державного бюджету; 2) бойові дії на сході країни і анексія частини території України; 3) перманентне загострення кризових явищ економічного й соціально-політичного характеру; 4) залежність фінансової системи країни від попередніх боргових зобов'язань; 5) зменшення міжнародних резервів Національного банку України [17].

Є багато методів управління державним боргом, які сформувалися за рахунок співпраці з різними країнами: реструктуризація боргових зобов'язань, що спрямовані на мінімізацію втрат кредиторів та забезпечення виконання зобов'язань позичальником за рахунок зменшення тягаря боргу; сек'юритизації – трансформування боргових зобов'язань банку у ліквідні інструменти ринку капіталів шляхом випуску боргових цінних паперів; випуск облігацій внутрішньої державної позики тощо [18].

Аналізуючи динаміку валового зовнішнього боргу України (рис. 4) можна зазначити з 2003 року зростання валового зовнішнього боргу. Суттєве зростання запозичень відбулось з 2008 року, що пояснюється девальвацією гривні у період світової фінансової кризи. Особливо стрімке зростання валового зовнішнього було виявлено у 2013 році досягнувши 142 079 млн дол. США, що відбулось за рахунок збільшення ціни на газ Газпромом, проведення чемпіонату Європи з футболу, а також у зв'язку з безсистемним нарощуванням Державного боргу України. З 2014–2016 рр. відбувалось незначне скорочення запозичень, але починаючи з 2017 по 2018 рр. валовий зовнішній борг починає зростати, причинами які викликали зростання є насамперед економічні наслідки російської агресії, що викликали величезні збитки банків за рахунок відмови боржників на окупованих територіях сплачувати борги, втрата підприємств на сході країни.

Рис. 4. Динаміка валового зовнішнього боргу України за 2003–2018 рр. (млн дол. США)

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Управління та обслуговування державного боргу є одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави. Обумовлено це тим, що він прямо пов'язаний із національною безпекою країни. Враховуючи, що в сучасних економічних умовах в Україні стрімке зростання державного боргу все більше набуває характеру не лише фінансової, але й соціально-політичної проблеми, дослідження методологічних і науково-практичних питань щодо управління державним боргом в Україні є актуальним [4].

Висновки.

Отже, протягом досліджуваного періоду найбільше збитків для всіх сфер економічної діяльності завдали бойові дії на сході країни. Незважаючи на масштабні втрати матеріального та морального характеру, бойові дії на сході країни, негативно вплинули і на імідж країни, на рівень довіри інших країн до України і, як результат, зменшення потоків інвестицій та збільшення ступеня ризиків з боку інвесторів.

Незбалансованість товарних потоків, стрибкоподібні зміни експортних цін, різкі коливання валютних курсів, сповільнення темпів розвитку зовнішньої торгівлі все це відображається на стані торговельного балансу України. Отже від ефективності зовнішньої торгівлі з позитивним чи негативним зовнішньоторговельним сальдо залежать обсяги та динаміка валового внутрішнього продукту, платіжного балансу та надходжень до бюджету.

Література.

1. Іващенко М. В. Наслідки глобалізації товарних ринків для національної економіки України. *Траекторія науки*. 2016. Т. 2, № 4. С. 2.31–2.36. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2016_2_4_7
2. Горянська Т. В. Зовнішня торгівля України та її місце у світовій економічній системі. *Стратегічні пріоритети*. 2011. №2 (19).
3. Євтушенко Н. М., Макаруч І. М., Яременко Л. М. Макроекономічна стабільність в Україні. *Молодий вчений* 3. 2016. С. 74–79.
4. Івінська В. А., Ярова Ю. О., Гессен А. Є. Платіжний баланс України та проблеми зовнішнього боргу. *Економічні студії*. 2016. 49.
5. Богач Е. В. Платіжний баланс та оцінка його стану. *Міжнародний науковий журнал «ІНТЕРНАУКА»*. 2018. 74.
6. Міністерство фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>.
7. Косарчин М. В. Макроекономічна оцінка збалансованості зовнішнього сектору економіки України. *Приазовський економічний вісник Електронний науковий журнал*. 2019. 2(13).
8. Хаджинов, І. В. (2014). Огляд зовнішньої торгівлі України: виклики та тенденції. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*, (28), 273-277.
9. Державний комітет статистики. URL : https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm
10. Бойко Я. М., Гапак Н. М. ВВП України: рівень та тенденції динаміки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка*

і менеджмент. 2017. № 25 (1). С. 69–72.

11. Пелех О. Б. Динаміка ВВП України на тлі європейських країн / Редакційна колегія: канд. екон. наук, доцент Фоміна О.О., д-р екон. наук, професор Попова О. Ю., канд. екон. наук, доцент Панченко ГС, к. е. н., доцент Ющенко Н. К. (2019): 140.

12. Мадяр Р. О. Пріоритетні заходи з стабілізації обсягів ВВП та прогнозування його динаміки. *Молодий вчений* 6 (1). 2014. С. 165–168.

13. Гальчинський А. С., Нескорєдов С. М., Понедільчук Т. В. Аналіз динаміки цін на споживчому ринку України. *Конкурентоспроможність підприємств в умовах трансформаційних процесів в економіці України.* 2017: 103.

14. Сьомченко В. В., Нужна Ю. Р. Аналіз інфляційних процесів в Україні *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки.* Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. 154 с.

15. Кифяк В. І., Сироїжко К. В., Дмитрієва О. М. Інфляція та інфляційні процеси в Україні. *Молодий вчений.* 2017. № 11. С. 1185–1189.

16. Державний комітет статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn rik/isc/isc u/isc per u.htm>.

17. Лютий І. О.; Софієнко А. П. Зовнішні державні запозичення як інструмент фінансової політики уряду. *Фінанси України.* 2019, № 5. С. 64–78.

18. Баула, О. В.; Лютак, О. М.; Хвищук, П. В. Оцінка впливу державного боргу на економіку країни: порівняльний аналіз державного боргу США та України. 2019.

19. Міністерство фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/>

Abstract. *The article considers the main macroeconomic indicators of Ukraine for the period 2001-2018. Analyzes the state of the balance of payments, identifies threats that affect its balance, identifies measures to reduce and eliminate the balance of payments deficit of Ukraine. The dynamics of nominal and real gross domestic product volumes, as well as the influence of external factors on GDP are studied, the main vectors of state policy are emphasized. The trends of the consumer price index are highlighted, the main ways to fight inflation are given. The increase in Ukraine's external debt and the main factors that led to a rapid and not always economically justified increase in external government borrowing are analyzed.*

Key words: *macroeconomic indicators, globalization, international trade, balance of payments, gross domestic product, consumer price index, gross external debt.*

Стаття відправлена: 07.12.2020 г.

© Іщук Ю.А.